

מסורת הש"ם

א) נֶחֱךָ תִּנָּה (זה) הוא רב ונקרא בשמו רבי אלעז ע"י ערוך ערך רב, ב) (לעיל מו.), ג) זבֵּילָה ת, ד) (נפסחים קב: סוטה ט. טעמא דבעינן שיהא לבו פטוי למלוא אחת ולא יפנה עגמו הימנה כ"כ חוס' מ"ק ח: ד"ה לפי וי"ן), ט) (לעיל י"ב מ"ג: ו) (ע"י מו"ט מדרס פ"ג מ"אל ד"ה שגכרסו), ו) (בראשות ח, ח) גד"י הג"י נחך, ט) ס"א חט, י) (וע"י חוס' לעיל מ: ד"ה אמר אביי,

תורה אור השלם

- בונה ירושלים יי נדחיי תשד"אל ובנס:

תהלים קמו ב

הגהות הב"ח

א) רש"י ד"ה ומ"י אנה וכו' אחת היא ואין בה הפסקה. י"צ ע"ל בפנסי"י דף מו סוף ע"א:

גליון הש"ם

גב' והתניא ר' אימר אין חותמין בשמים. ע"י פסחים דף קד ע"ב חוס' ד"ה ולת מלמא. שם ארביב"ח אר"י השוב והמטיב צריכה מלכות כאי קמ"ל. ק"ל הא לעיל פלגי מזה בן דוסקאלי ורכנן ויע"י (ע"י רשב"א): רש"י ד"ה וכו"א א"צ מלכות וכו'. וכו'ו פותח בה בברוך לפי שפתיחהה הוא התישחה. עיין לעיל דף מו ע"א חטע דהטעו והמטיב לאו דלחויימא וסב וסא מטר מלמס כבדרימא ויע"י:

מוסף רש"י

שאין עושין מצות חבילות חבילות. טעמא כמי שכו' עליו למלאכי וממנה למקד משאו (טוטה ח). לקועיה. ללאווי (ב"ק נה. ע"ז כ"ט).

רבינו חננאל

וברית מילה ניתנה ב"ג בריהו, וכולן מפורשות בפרישת ויהי אברהם. רב אבה אמר צריך שיאמר בה הודאה תחילה וסוף, תחילה נודה לך ובסוף ועל כולם י"י אלהינו אני מודים לך. ואמר רבינו הגאון זצ"ל (מגלים דרישא דדייקא פספוא דרבואתא רב אבא בשלש מקומות, חדא הא, אידיך בהאשה שפילי לה נכסים רב אבא אמר שאלתי את סמיכסו, ובשבת כ"י אליעזר אס לא הביא הכלי, רב אבא אמר הטבילה ואתאן כך ילידה זה הוא לידר בית שגמול לשמנה, וכל מי שלא אמר הודאה הרי זה מנוגה. וכל מי שלא אמר ארץ חסדה טוביה ורחבה בריה ותורה וחקדים בריה לתורה בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו. וכל מי שלא אמר מלכות בית דודי בבונה ירושלים לא יצא. אסיקנה אין חותמין בשמים חוץ [מן]מקדש השבת וישראל ראשי חדשים. ומתביבן והא חתמין על הארץ ועל המזון. ומשנינן ארץ שמוציאה מזון. כלומר אחת היא. וכן על הארץ ועל הפירות ארץ שמוציאה פירות. ואפילו פתח דחם על ישראל עמך, חתים בבונה ירושלים. רב חסדא עשה כרב (וירא) דלא היה אמר לא בריה שאינה [בנשים] ולא מלכות ולא תורה שאינה לא בנשים ולא בעבודים. ומנהיג רב ששת לחטומיה עליה בי חזירה. אמר ליה ר' זידה לרב חסדא שבקת לכולהו ותנאי

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

מילה נפנה צי"ג צירופות. ^ו צפרשת מילה שנמנה לאברהם אבינו הם כמובים: **ס**: **סחלה וסוף**. **י**: **נודה ה'** אלהינו ועל כולם ה' אלהינו אנו מודים לך: **מ**: **ד צריכה מלכות קסבר דרננן**. הלכך לאו צרכה הסמוכה לחצרתה היא שאינה מצרכת

מלכות קסבר דאורייתא היא.

ומצרכת הארץ היא כדאמר לעיל

(ד' מח): **א**שר נתן לך זה הטעו

והמטיב והוא לה צרכה הסמוכה

לחצרתה. **ו**:ומיהו פותח צה צצרון

לפי שפתיחהה היא חתמימה שכולה

הודאה אחת היא ואינה ^א הפסקה

ודומה לצרכת הפירות והמנוט: **ז**:נוטה

ירושלים לא. צתמיה אס חחס זונה

ירושלים לאו חתימה היא הלא עיקר

צרכה דירושלים היא: **א**לא **אימא אף**

מושיע. אס צא לחתום מושיע ישראל

ולא חחס זונה ירושלים יאל שמשועת

ישראל היא צנין ירושלים: **פ**:פה **כחדא**.

כשהתחיל צצרכה לא אמר רחס ה'

על ישראל עמך ועל ירושלים עירך

אלא אחת מהן וכשתחס חחס צשמים

מושיע ישראל וצונה ירושלים: אין

סודמין צשמים. סודמין לעושין

מלות חבילות כי היכי דלמר (פסחים

קב): אין אומר צ' קדושות על כוס

אחד: מקדש השצב וישראל והומנים.

והכל ליכא למימר ישראל מקדשי

לשבת חומנים דלילו זמנים תלוין

צצ"ד לקדש חדשים ע"פ הראייה

אצל שבת קדישא וקיימא: **חוץ מו**

ומ"ש הכל חדא היא. אין כאן אלא

צרכת מקדש שמצרך להקצ"ה

שנקדש השצב והזמנים אצל מושיע

ישראל וצונה ירושלים תרמי מילי

יניהו ואין כוללים צ' דברים

צצרכה אחת. ולא גרס הא צהא

תליא. וצה"ג גרס הכי חוץ מו

ומ"ש הני תרמי קדושי יניהו ומודה

רבי מילתא היא וצחדא צעי למחחס.

ואינו נ"ל דא"כ אית ליה לרבי

חותמין צשמים והכא ה"ט דהא צהא

תליא ולא היה לו לכלול ולומר אין

חותמין צשמים ועוד רבי כי אמרה

לאו אנתמה אמרה: **פ**:פה **צעל עמך**

ישראל נו. דצעין חתימה מעין

פתיחה: **ור"צ נו**. צונה ירושלים

תשועת ישראל היא לכתיב (מגלים

קמ) צונה ירושלים ה' ולא נדחי

ישראל יכנס: לאו אורח ארעא ולא

אמר מלכות שמים. צצונה ירושלים

הלכך מהדר לה צהטעו והמטיב

^ט (ואומר מלך העולם הטעו והמטיב):

שסי מלגיוות. כגון אבינו מלכנו אלידנו

צורלנו גואלנו קדושנו קדוש יעקב

רענו רועה ישראל המלך הטעו

והמטיב לכל וכו': **נצח מדידה**.

שפותחת צרון חמה ה' אלהינו מלך

העולם וכו': **ו**:ויסי **רצ גידל וקאמר**

טעה נו א"ל רצ הווא לרצ גידל

מאן אמרה: **ולא ידענא**. רבי זירא

קאמר לה לא ידענא אי אמר רצ גידל

לזכרון ולשמחה אי לא אמר לשמחה

ואי אמרה משמיה דרצ אי לא

אמרה: **אי חסיס צה**. מקדש

ישראל ולאשי חדשים אי לא חמים:

והדר

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

מ"א.

מ"אן דאמר אינה צריכה מלכות קסבר דאורייתא. הקשה רש"י

הואיל והיא דאורייתא אמאי פותחת צצרון הא סמוכה היא

ומיך דקצ"ה היא והוא הודאה צעלמא צצרכת פירות וכצרכת

מלות ומימה אמאי שיו אותה יותר משאר צרכות הסמוכות שחותמות

ולא פותחות הואיל ודאורייתא היא

היה לנו להאריך צה ולחתום צצרון

ולא לשנות משאר סמוכות וי"ל

דלין ה"נ ולמאן דאית ליה שהיא

דאורייתא היה חותם ולא פותח וכן

איתא צתוספתא [פ"א] צהדיא ר'

יוסי הגלילי היה מאריך צה וחותם

ומיהו אמן קי"ל שהיא מדרבנן ולכך

צריכה מלכות כדאמר צריכה שמי

מלכות צר מדידה: **ל'לומר שצריכה**

ב' מלכויות בר מדידה. חדא דצונה

ירושלים דלאו אורח וכו' וגס צה

אין יכולין לומר מלכות דהא סמוכה

היא ע"כ אומרה צהטעו והמטיב

והואיל ואמר צה מלכות דצונה

ירושלים דלאו אורח ארעא וכו' אמר

נמי דצרכת הארץ אע"פ שהיא

סמוכה לחצרתה הואיל ולא נתקנו

צזה אחר זה דיהושע תקן צצרכת

הארץ ומשה תקן צצרכת און משה

נקט מלכות דלא היו סמוכות ומיהו

אמן הואיל ונתקנו על הסדר אין אנו

פותמין צצרון ויש שנהגין לומר צצונה

ירושלים מלכות: **כ'רוך שנתן**

שבתות למנוחה וכו'. ואל"ה והא

סמוכה היא וי"ל הואיל ולא נתקנה

שס אלא לאומרה לפרקים כששכח

רלס והחליטו אין זה קרוי סמוכה

ולריך פתיחה צצרון וכצרכות של

י"ח צרכות כולם סמוכות לצרכות אל

חי וקיס אי נמי אלהי אצרהס

היינו מלכות י' כדלמרינן (לעיל ד' י:)

משצצרא העולם לא היה אדס

שקראו להקצ"ה אדון עד שצא

אצרהס וקראו אדון שגא' אדני אלהים

מה תמן לי (צראשית טו) ואס הוא י"ט

כולל ואומר צרון שנתן צצמות

למנוחה וי"ט לעמו ישראל לשמחה

וכן כי מקלע שצת ור"ח:

אי

ירושלים חותם בבונה ירושלים

חותם בבונה ירושלים משום שנאמר י'בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס

אימתי בונה ירושלים ה' בזמן שנדחי ישראל יכנס אמר ליה רבי זירא לרב

חסדא ניתי מר ונתני אמר ליה ברכת מזונא לא גמרינא ותנויי מתנינ' אמר

ליה מאי האי אמר ליה דאקלעי לבי ריש גלותא וברכי ברכת מזונא וזקפי

רב ששת לקועיה עלי כחויא ואמאי דלא אמרי לא ברית ולא תורה ולא מלכות

ואמאי לא אמרת כדרב חננאל אמר רב דאמר רב חננאל אמר רב לא אמר

ברית ותורה ומלכות יצא ברית לפי שאינה בנשים תורה ומלכות לפי שאינן

לא בנשים ולא בעבדים ואת שבקת כל הני תנאי ואמוראי ועבדת כרב:

ו:אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן הטוב והמטיב צריכה מלכות מאי קמ"ל (יכל

ברכה שאין בה מלכות לא שמה ברכה והא א"ר יוחנן חדא זימנא א"ר זירא

לומר שצריכה שתי מלכויות חדא דידה וחדא דבונה ירושלים אי הכי נבעי

תלת חדא דידה וחדא דבונה ירושלים וחדא דברכת הארץ אלא ברכת הארץ

מאי טעמא לא משום דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה בונה ירושלים

נמי לא תבעי דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה ה"ה דאפילו בונה ירושלים

נמי לא בעיא אלא אידי דאמר מלכות בית דוד לאו אורח ארעא דלא

אמר מלכות שמים רב פפא אמר הכי קאמר ה"צריכה שתי מלכויות לבר

מדידה יתיב רבי זירא אחורי דרב גידל ויתיב רב גידל קמיה דרב הונא

ויתיב וקאמר יטעה ולא הזכיר של שבת אומר ברוך שנתן שבתות למנוחה

לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך מקדש השבת אמר ליה מאן

הדר

אם היתה ברכה סמוכה לחברתה כגון קרית שמע ותפלה אין פותחין בהן בברוך. הדר יתיב וקאמר טעה ולא הזכיר של ראש

חדש אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון:

עין משפט ור מוצה

נ ו א מיי פ"ב מה' צרכות הלכה ג סמנ עשין כו טור א"ח סי' קסו:
נ ו ב מיי שס הלכה ד סמנ שס טוסי"ע שס סעף ג ד וסי' קס"ט סעף ג:
נ ג א מיי שס הלכה ג סמנ שס טור א"ח סימן קסו:

נ ג ד מיי שס הל' ד סמנ שס טוסי"ע א"ח סי' קס"ט סעף ד:
ס ה מיי שס הלכה ז סמנ שס טוסי"ע א"ח סי' קס"ט סעף ה:

ס ו ז מיי שס הל' יב סמנ שס טוסי"ע א"ח סי' קס"ט סעף ו:
ס ב ח מיי שס הל' יג טוסי"ע שס סעף ז [וסי' מנד]:

מוסף תוספות

א. בתוס' ר"ש הוסיף, משפיע שהיה סוכה הטוב והמטיב דאורייתא ולכך היה חותם בה והיה עומה אותה ברכה ארוכה ומסתמא לא היה פותח בה בברוך שאם היה סוכר דרבנן למא היה לו להאריך בה.

רבינו ניסים

ואלו נאמרין בכל לשון שנינו הפכר פניהם כלפי הו' גדוים כו' (דף קו) תנו רבנן ברוך בכלל ברוך בפרט וכן כסיוי וכן בעצבות מואב שגא' (צברים כח) אלה דברי הברית אשר שר ה' את משה וגו' מלכד הברית אשר כרת אתם בחורב וכו"ב (שם כס) ושומרים את דברי הברית והאת ואדונינו האי גאון ז"ל כתב בפרושו דברכות הכי ג' תורה מפורשי רבנן האמורין בלחות שניות (שמות ד') הנה אנכי כורת ברית (שם פסוק כו) כרתו אתך ברית (בחורב) (שם פסוק כח) ויתבות על הלחות כמכתב הראשון את דברי הברית:

רבינו חננאל (המשך)

לעצמה שהיא התחילה והיא ברכה בפני עצמה, וקיימת לן כרי (היהדה) וייתכן דאמר לה ברכה שאין בה מלכויות אינה ברכה. וחדא לבונה ירושלים (חדא לברכת הארץ). וכן תקינו לברך ב' אי י"י אמ"ה אבינו מלכנו קדוש יעקב (המלך) הטוב והמטיב וכו'. הנה מלכנו קדוש יעקב מלכות אחת, המלך הטוב והמטיב מלכות אחת. נמצא בה ג' מלכויות חוץ מן הראשונה שפתח בה ב' א' י"י אמ"ה. הא ב' מדידה, אבל הון הרי מלכות בר מדידה, לא פריש מאי טעמא צריך שמים. שיש מי שאומר אחת לבונה ירושלים ואחת לברכת הארץ שחן ברכות סמוכות לחברתה, וכיון שלא פתח בהן בברוך לא הזכיר מלכויות, לפיכך צריך מלכות אחת. וכן תקנת כל הטוב והמטיב שתי מלכויות בר מדידה, אבל הון הרי פתח בו בברוך והזכיר בה מלכות, לפיכך אין צריכה אצל שאר כל הברכות שבתפלת י"ח אין פותחין בהן בברוך, שכל אחת סמוכה לחברתה היא. ופירש בתלמוד ארץ ישראל